

MISIRLI DİVAN ŞAİRİ AYŞE TEYMÛRÎ'Yİ ŞİİRDEN UZAKLAŞTIRAN ÖLÜM: KIZI TEVHİDE'NİN HAYATA VEDASI

EGYPTIAN DIVAN POET AISHA TAYMUR DEATH FROM THE POETRY DEATH: THE GIRL'S TAWHIDA VALUE OF LIFE

Dr. Öğrt. Üyesi Abuzer KALYON

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Polatlı Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Ankara / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0003-0594-9920

ÖZET

Köklü bir tarihi olan Mısır özellikle Firavun medeniyeti sayesinde dünyanın ilgisini çekmeye devam etmektedir. Pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Mısır'da Türkler de önemli etkiler bırakmışlardır. Osmanlılardan önce de Mısır'da Türk izleri bulunmakla beraber; Mehmet Ali Paşa döneminde Türkler ülkenin her alanında etkili olmaya başlamışlardır. Mısır ve Türkiye ilişkileri siyasi tavrılardan dolayı koparılamayacak kadar; tarihi geçmişe sahiptir. Mısır'daki medeniyet, kültür ve edebiyat alanındaki birikimimize çok önemli bir eserle dikkat çekilmiştir. Eser, Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun hazırladığı, Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları'dır. Mısır'da Türkiye hakkında yapılan yayın sayısı da az değildir. Kahire'de yetişen önemli bir şahsiyet Ayşe Teymûrî'dir. Edebiyat ve sosyal alanda önemli eserler veren Ayşe Teymûrî kızının ölümünden çok etkilenerek uzunca bir süre yazı hayatını bırakır ve şiirlerinin çoğunu yakar. Bu çalışmada Ayşe Teymuri tanıtılarak onu derinden etkileyen kızı Tevhida'nın ölümü dolayısıyla kaleme aldığı şiirden söz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mısır'da Türk edebiyatı, Ayşe İsmet Teymuri

ABSTRACT

Egypt, which has a long history, continues to attract the attention of the world especially thanks to the civilization of Pharaohs. Egypt, which hosted many civilizations, bears important traces of Turks. Although Turks were active in pre-Ottoman Egypt, their influence was particularly strong during the reign of Mehmet Ali Pasha nearly in all aspects of the country's life. The historical links between Egypt and Turkey have been so strong that political problems remain in the shadow of socio-cultural affinity. The civilizational, cultural and literary heritage of Turks in Egypt has been pointed out by a very important work entitled The Turks and Cultural Heritage in Egypt, prepared by Ekmeleddin İhsanoğlu. Publications related to Turks in Egypt are not few. Ayşe Teymûrî is an example of a Turk who grew up in Cairo. Ayşe Teymûrî, whose works are generally about literature and social life in Egypt, was so much saddened by the death of her daughter that she quit writing. In this study, Ayşe Teymuri will be introduced in the first place and then the poem which she wrote after the death of her daughter Tevhida will be analysed.

Key words: Aisha İsmat Taymur, Tawhida, Turkish Literature, Egypt

1. GİRİŞ

Köklü bir tarihe sahip olan Mısır Firavun medeniyeti sayesinde dünyanın ilgisini çekmeye devam etmektedir. Pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Mısır'da Türkler de önemli etkiler bırakmışlardır.

Osmanlılardan önce de Mısır'da Türk izleri bulunmakla beraber; Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde Türkler ülkenin her alanında etkili olmaya başlamışlardır. Kavalalı idaresinde Mısır'da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Mısır ve Osmanlı arasında sanat ve kültürel alanda önemli iletişimler olmuştur. Bu iletişim sonucunda pek çok edebî eserimizin Bulak Matbaasında basıldığı unutulmamalıdır. Bugün de yazma ve matbu olarak on binin üzerindeki dinî, tarihî ve edebî eserimiz

Mısır'da bulunmaktadır. Eserlerimizin pek çoğu maalesef ilim âleminin istifadesine sunulamamıştır. Tarihimiz ve edebiyatımızla ilgili bu eserler, Türkiye'den ilim çevrelerinin özellikle de Kültür ve Turizm Bakanlığının ilgi ve katkılarını beklemektedir. Kutadgu Bilig'in üç yazma nüshasından birisinin Kahire'de Darü'l-Kütüb'da (Mısır Millî Kütüphanesi) muhafaza edilmektedir. (Kalyon, 2013:9-10) Mısır kütüphanelerinde bulunan yazma eserlerimizin Türkiye'de ve dünyanın değişik üniversitelerinde bulunan Türkoloji bölümlerinin araştırmacılarına açılması yolunda Türkiye'nin Kahire Büyükelçisi Hüseyin Avni Botsalı'nın büyükelçilik yaptığı dönemde Mısır'ın resmî kurumları nezdinde önemli temaslarda bulunduğunu biliyoruz. (Kalyon, A. ve Filiz Kalyon, 2015:3)

Evliya Çelebi, Seyahatnamesinin onuncu cildinde Mısır'ı anlatmıştır. Mısır'ın en önemli ve köklü eğitim kurumu olan El-Ezher Üniversitesinde binlerce Türk öğrenci eğitim görmüş ve görmeye devam etmektedir. İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif Ersoy, gönüllü sürgün yıllarını Kahire'de geçirmiştir. (On bir yıl)

Mısır'daki medeniyet, kültür ve edebiyat alanındaki birikimimize çok önemli bir eserle dikkat çekilmiştir. Eser, Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun hazırladığı, Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları'dır. Mısır'da Türkiye hakkında yapılan yayın sayısı da az değildir.

Mısır'da gelişen Türk kültür ve edebiyatı içinde geçtiğimiz yüzyılda Divan şiiri alanında önemli eserler verilmiştir. Bu eserler, Osmanlı döneminde Kahire sarayında ya da saraya yakın çevrede yetişen hanım şairlere aittir. Bu şairlerden Çeşm-i Âfet Hanım Divanı, Doç. Dr. Semra Tunç tarafından, (Kahire Sarayında Bir Hanım Şair, Çeşm-i Âfet ve Divanı, Palet Yay: 2012) yayımlanmıştır. Çeşm-i Âfet Hanım, şiiirlerinde kendine ve şairliğine güvenen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. (Tunç, 2012: 26) Gülperî Hanım'ın Güldeste-i Hatırat'ı Dr. Filiz Kalyon tarafından yayımlanmıştır. (Divan Şiirinin Nil'de Açan Çiçeği, Gülperi Hanım ve Güldeste-i Hatırat, Akçağ Yay. 2014) Güldeste-i Hatırat'ta şairin tarih ve edebiyat birikimi gözlenmektedir. (Kalyon, 2014: 16)

Sözünü ettiğimiz yüzyılda Divan şiiri sahasında Kahire'de yetişen önemli bir şahsiyet de Ayşe Teymûrî'dir. Divanı tarafımızdan yayımlanmıştır. (Divan Şiirinin Nil'deki sesi Ayşe Teymûrî Divanı, Akçağ Yay. 2013) Ayşe Teymûrî, Mısır'da siyasi, kültürel ve edebiyat alanında etkili olan Teymûrî sülalesine mensuptur. Ülkemizde hakkında kısaca bilgi verilen iki ansiklopedi maddesi dışında; Türkiye'deki edebiyat ve ilim çevrelerine tanıtılması, M. A. Yekta Saraç'ın "Türk Edebiyatının Mısır'da Unuttuğu Bir Şair: Aişe İsmet Teymûr" isimli makalesi ile olmuştur. Prof. Dr. Yekta Saraç, bu makaleyi 1995 yılında İlmî Araştırmalar dergisinde yayımlamıştır. Arap dünyasında da bazı önemli edebiyatçılar tarafından Ayşe Teymûrî hakkında önemli yayınlar yapıp ansiklopedi maddeleri yazılmıştır. Bu yayınlardan en önemlisi, Hıristiyan kimliği ve Arap edebiyatı çalışmaları ile dikkat çeken Bayan Mey Ziyâde'nin yazdığı "Şâiretü't-tali'a A'işe Teymûr" isimli kitaptır. Mey Ziyâde bu kitabında, Ayşe Teymûrî'yi Türkçe, Arapça ve Farsça şiir yazmasından dolayı "Üç dilli şair" olarak vasıflandırmaktadır. (Kalyon, 2013: 11) Teymûrî hakkında tarafımızdan hazırlanan başka bir çalışma da Turkish Studies'te yayımlanmıştır. (10/8 Spring 2015, p. 1425-1436)

Klasik edebiyatçıların dışında kalan önemli şahsiyetlerden birisi de Prenses Kadriye'dir. Kitaplarında ve diğer yayın organlarında çıkan makalelerinden hareketle Prenses Kadriye'nin dönemin yetersizlikleri içinde kendisini iyi yetiştiren bir şahsiyet olduğu söylenebilir. Kurtuluş savaşına destek vermesi ve Atatürk'le yakın diyalogları olan birisidir. (Kalyon, Kozlu: 2017: 53-54)

Mısır ve Türkiye ilişkileri siyasi tavırlardan kaynaklanan sıkıntılardan dolayı arılamayacak kadar tarihi geçmişe sahiptir. Kültürel değerlerimizin korunması ve tanınması açısından iki ülke ilişkileri mutlaka geliştirilmelidir.

2. AYŞE İSMET TEYMÛRÎ

2.1. Hayatı

Kaleme aldığı şiirleri ile Türk dilinin ve Divan şiirinin Mısır'daki sesi olan Ayşe İsmet Hanım 1840 yılında Kahire'de dünyaya gelmiştir.

Teymûrî Türk edebiyat çevrelerinde maalesef geç tanınmıştır. Prof. Dr. Yekta Saraç, bu duruma 1995 yılında İlmî Araştırmalar dergisinde yayımladığı, "Türk Edebiyatının Mısır'da Unuttuğu Bir Şair: Aişe İsmet Teymûr" isimli makalesi ile işaret etmiştir.

Türkçenin dışında Arapça ve Farsçayı bu dillerde şiir yazacak kadar bilen Ayşe Teymûrî, ünlü bir aileye mensuptur. Dedesi Muhammed Kâşif, Muhammed Teymûr bin İsmail bin Ali Kürdî, Fransızların Mısır'dan çıkmasından sonra Osmanlı askerleriyle gelerek Kahire'ye yerleşmiştir. (Ziyâde, 1956: 16)

Mey Ziyâde, Ayşe Teymûrî'nin hayatını anlattığı “Şairetü't-Tali'a A'îşe Teymûrî” isimli kitabında, Teymûrî ailesinin Mısır'da kültürel ve siyasî olarak geçmişte çok etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Ayşe Teymûrî Kürt, Türk ve Çerkez karışımı bir aileye mensuptur. Çerkez bir cariyeye ile evlenen İsmail Teymûr Paşa'nın bu evliliğinden Ayşe İsmet Hanım dünyaya gelmiştir. (İhsanoğlu, 2006: 52)

Ailesi Mısır'da önemli devlet görevlerinde bulunan Ayşe İsmet Teymûrî'nin babası İsmail Teymûrî de Hidiviyye Meclisi Başkanlığı yapmıştır. Küçük kardeşi Ahmed Teymûr Paşa da el-Hizânetü't-Teymûriyye (Teymûriyye Kütüphanesi)'nin kurulması için yüklü bir bağışta bulunmuştur.

Ayşe İsmet Hanım, çocukluk dönemini nasıl yetişmesi, daha doğrusu yetiştirilmesi gerektiği konusunda birbirleriyle çelişen bir anne - babanın olduğu aile ortamında geçirmiştir. Ayşe İsmet Hanım, kendi ifadesiyle büyümeye başladığı bir dönemde annesi kendisinin biçki ve dikiş konusunda iyi yetişmesini istemiştir. Onun biçki, dikiş ve nakış işlerini çok iyi bilen bir genç kız olarak yetişmesi için çok çaba harcamıştır. Ne var ki Ayşe İsmet Hanım, annesinin kendisi için düşündüğü bir yetiştirme tarzının çok uzağındadır. O, biçki ve dikiş gibi uğraş alanlarından hiç de hoşlanmamaktadır. Kendisine göre daha önemli işler peşindedir. Bu önemli işler o yaştaki bir çocuk için; babası İsmail Teymûr'un sohbet meclisine gelen misafirlerle babasının çeşitli alanlardaki sohbetlerini dinlemektir. Ayşe İsmet Hanım bu sohbetleri hiç şüphesiz gizlice dinlemektedir. Onun bu sohbetleri gizlice dinlediğini gören annesi çoğu zaman onu sert bir şekilde uyararak kızmaktadır. O bu uyarılara asla kulak asmamaktadır. (Kalyon, 2013: 14,15)

Ayşe İsmet Hanım, bu durumu Türkçe Divan'ın dördüncü sayfasında şu ifadelerle anlatmaktadır:

“Firdevs-i makarr-ı mâderüm bu revîş-i nâ -be-câdan dil-gîr olup gâh tehdîd ve âzâr ile ta'nîf ve gâh va'id-i enzâr ile tahvîf eylediği gibi ba'zı kerre dahı va'd-i hali ve hâle ile taltîf iderek teş'îli teklîf eyler ve gâh ü bigâh ciger-i pür-şererden âhlar çekerdi.” (Kalyon, 2013: 35)

Tabi Ayşe İsmet, bu durumdan dolayı çok mutsuz olmaktadır. Annesi de kızına söz geçirememenin sıkıntısını yaşamaktadır. Aile içindeki bu çelişkiyi yani Ayşe İsmet'in ev işleri ve biçki-dikişi sevmeyip kendisine göre daha ciddi konularla ilgilendiğini gören babası İsmail Teymûr Paşa, bu duruma daha fazla seyirci kalmayarak müdahale eder.

Ayşe İsmet Hanım, babasının bu müdahalesini eserin aynı sayfasında şu ifadelerle anlatmaktadır:

Peder-i Firdevs-makarrum bu hâli görünce merhûm vâlideme şöylece hitâb eyledi ki: Ey bânû-yı 'iffet-me'âb!

Beyt:

*Kuvvet-i bâzû ile olmaz gönül reh-yâb kâm
Eyleme cânı mu'azzeb dest-i kudretde merâm*

Bu sagîre-i idrâk-i fakîreyi her dem giryân ve derûn-ı 'iffet meşhûnını nâhin-i esefle mecrûh u nâlân eyleme. Mâdem ki kûşîş ve h'âheşi kirtâs ve hâmeye mâ'ildür. Tabî'atiyle bu meyli kâr-sûzen ve pîleye hâ'ildür gel bu iki duheri paylaşalum 'İffet seniün 'İsmet benim olsun ümîdvârım ki ma'şer-i nisâda bir kâtib ve şâ'ir ve meydân-ı kalem-dâr ide. H'âce-i mâhir sahn-ı serâ-yı zindegîde dost murâkib kâtib kızı kâtib dinilmekle meşhûr ve bu eser-i hoş tizkâra mazhar olur ise ba'de'l-irtihâl ruhumuz rahmetle pür-hubûr olur. Bu cümleyi böylece itmâm idince tarafıma tevcîh-i kelâm idüp gel 'İsmetüm işte sana Türkî ve Farişî ve fikh ve nahv ta'lîmi için yarından bed'ân ile iki h'âce ta'yîn ideceğim 'acaba mâder nezdinde pederi hacil ider misin yohsa derslerine mukayyed olup pend ü irşâdımı dinler misün dimeleriyle bendeleri meydân-ı imtisâlde güncişk-dâne intizâra mesîl-i cânih ve zelîl turup basar u çeşm eger bu bâbda zerreş kusûrum görünürse habl-i dâm-şikârı kemend ü pây ü bâlı ol desenmelâl ü mihnetle bend idüp her 'ukûbete sezâ vü her cezâya revâ görür didüm.

Babası İsmail Teymûr'un anne-kız çelişmesine getirdiği çözüm, şakacı ve Ayşe İsmet Hanım'ın hoşlanmayacağı bir tekliftir. Baba, iki kızı yani İsmetle İffet'in karı-koca arasında paylaşılmasını teklif

etmektedir. Ayşe'nin kâğıt ve kaleme olan düşkünlüğü muhtemelen babasının da çok hoşuna gitmiş olmalı. Babası Ayşe'nin Türkçe, Farsça ve edebiyat bilgileri öğrenmesi için hemen iki hoca ile anlaşır. Bu durumu kızına anlatarak onun kendisini mahcup edip etmeyeceğini sormayı da ihmal etmez. Elbette Ayşe İsmet Hanım, kendisini biçki ve dikiş gibi sevmediği işlerden kurtararak ilmi bir ortam hazırlayan babasının öğütlerini dinlemeye başlamıştır.

İsmail Teymûr, kızının Farsça eğitimiyle bizzat kendisi ilgilenmiştir. Kendisine her gece iki saat Şehname ve Mesnevi'den dersler vermiştir. Bu durumu, divan mukaddimesindeki ifadelerinden anlamkatayız:

“Pes ez in peder huzûr-ı ricâle ruhsat virmeyüp kendüleri her şeb iki sâ'at kadar gerek Şehnâme-i Firdevsî ve gerek Mesnevî-yi Şerîf ve anlara mümâsil kütub-ı belîga-i lugaviye-i Farisîyyeden ders virürler idi.” (Kalyon, 2013: 36)

Ayşe İsmet Hanım'ın ailede bir taraftan babasının verdiği; diğer taraftan anlaşmalı hocalarının verdiği derslerle yedi yaşından on üç yaşına gelir. Yani çocukluktan itibaren sıkı bir edebi eğitimden geçer.

Çok duygusal bir genç kız olan Ayşe İsmet'in duygusallığı şu ifadelerinden de anlaşılmaktadır:

“Günlerde bir gün lâlâm ahşam üsti bana bir deste gül getürdi. Ol desteyi sûrahiye koyup ol gice leyletü'l-bedr olmagın sûrahiyi mehtâba karşı koydum. Oturup geh cilâ-yı devr-i mâh-ı enver ve geh reng ü bû-yı şükûfe-i dilâvere kasr-ı enzâr-ı tefrih ve hasr-ı efkâr-ı tesbîh eylemekde iken mâderüm çağırdı. Deste-i mahûdeyi mâha emânet eyleyüp gitdüm ve virdügi emr-i vâcibü'l-icrâyı tîz ifâ idüp geldüm.

Beyt:

*Cereb A'îşe tîz döker çeşm-i felek
Elhamdülillah zevk-ı emel 'ıyârıdur*

Gördüm ki güldestem efkâr-ı firkat-ı düçâr gibi perâkende ve perîşân olmuş ve midrâr-ı eşki emâk-ı Vâmuk-şîfât-şî'âr gibi saçılıp rû-yi zemîni pertev-feşân itmiş ve zeberced-efnân fidânından efser-i la'lini düşürüp bî-ser ü sâ mân kalmış ve penbe-i berg-i gonçe-i 'ârız-ı 'izâr-ı insânı bâkî'a-i batîha bisât nu'mân-âsâ serilmiş bitmişdür.” (Kalyon, 2013: 36-37)

Bir akşamüstü lalası Ayşe'ye bir deste gül veriyor. Vakit akşam, ay dolunay halindedir. Ayşe, gülleri sûrahiye koyarak mehtaplı gecede hayal ve düşüncelere dalar. Tam o esnada annesi çağırır. Annesinin verdiği görevi yerini getirip döner. Aradan bir hayli zaman geçmiş olmalı ki dilleri solgun ve dağınık bir şekilde görür. Tabi bu duruma çok üzülür. Gülleri mehtaplı gecede sûrahiye koyan duygusal bir kızın onları boynu bükük görmesi üzülmeye sebep olur. Bir süre gözyaşları döker.

Ayşe İsmet Hanım bu şekilde duygu yüklü bir ruh hali içindeyken dört mısralık ilk şiirini Farsça yazar. Şiir şu şekildedir:

*Âyâ mehtâb-ı tâbında şükûfem şod-perâkende
Tera bahşem hafârethâ gedâmet kerd pejmürde*

*Çe dâg ân dâg-ı cembr-âsâ
Çü binem deste âzürde*

Ayşe İsmet bu şekilde üzgün ve ağlamakta iken babası gelir. Kızının üzüntü ve duygusallığının farkına varan İsmail Teymûr Paşa, ona edebiyat ve şiirde ilerlemesi için de destek olmaya devam eder.

1854 yılında İstanbullu Mehmet Tevfik Efendi ile evlenerek İstanbul'a yerleşir. İstanbul hayatı hakkında divan mukaddimesinde herhangi bir bilgi vermemiştir. 1869 yılında annesini, 1872'de babasını kaybetmiştir. Kocasını 1875'te vefat eder. Divanının mukaddime kısmında hayatı ile ilgili pek çok ayrıntıya yer verirken eşinden söz etmeyişi dikkat çekicidir. Evliliğinden ilk çocuğu Tevhide dünyaya gelir. Tevhide on iki yaşına gelince Ayşe İsmet Hanım'a ev işleri ve kardeşlerinin bakımı konusunda

çok yardımcı olur. Ailevi sebeplerden dolayı on yıl şiirden uzak kalan Ayşe Teymûri, yeniden şiir yazmaya başlar.

2.2. Edebi Kişiliği

Ayşe İsmet Hanım, Divan mukaddimesinden de anlaşılacağı gibi nesir yönünden oldukça güçlü bir şahsiyettir.

Mısır'ın son dönem edebiyatçılarından olan Mahmud Abbas el-Akkad, Ayşe İsmet Hanım'ın şiirlerinin Mahmud Sami el-Barudi, Mahmud Safvet es-Saati gibi üstadlardan sonra 19. yüzyılın en ünlü şairi olduğunu ifade etmektedir. (Saraç, 1995: 133)

Ayşe Teymûri'yi çeşitli yönleriyle anlatan bir kitap yazan Mey Ziyâde (Mari Ziyâde) Kitabının dördüncü bölümünde “Şairenin Evi” başlığı altında Ayşe Teymûri'nin evinin özellikleri üzerinde durmaktadır. Ayşe İsmet Hanım'ın evinin en önemli özelliklerinden birisi, dönemin edebiyatçı, şair ve yazarlarını bir araya getirmesidir. Onun evi adeta edebiyatçılar için bir toplanma ve sohbet mekânı olmuştur. (Zayâde, 1956: 49)

Türkçe, Arapça ve Farsçayı bu dillerde şiir yazacak kadar bilmektedir. Mey Ziyâde kitabında onu “Üç Dilli Şaire” olarak tanıtmaktadır. (Zayâde, 1956: 49)

Özellikle Arapça ve Türkçe yazdığı şiirlerin divan oluşturacak kadar hacimli olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Şiirlerinde zaman zaman ayet ve hadislerden yaptığı iktibaslar da onun bu alanda da bilgi birikimine sahip olduğunu göstermektedir. Nesirlerinde secili ifadeler dikkat çekmektedir. Kaleme aldığı mersiyeler çok beğenilmiştir. Ayşe İsmet Hanım'ın duygusal yönü şiirlerine de yansımıştır.

Kaside-i Fahriye'de kendi şiirini şu beyitlerle övmektedir.

*Ben ol 'İsmet güzîn-zâtum simâtum dürr ü mercân
Tırâz-ı hâme-i nazmum hüner-mendâna nev-cândur*

*Berâ'at merkezinde alsa fermân Fıtnat ü Leylâ
Midâd-ı hüsn-i takrîzüm hitâm-ı tarsa 'ünvândur*

*Gazelkârân-ı A'râb u sühandânân-ı hemcînse
Gerek Tâzî gerek Türkî kasîdem tâc-ı hakandur*

Ayşe İsmet Hanım'ın kaleme aldığı şarkılar akıcı bir üslup özelliği göstermektedir. Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi; halk dilinde çok kullanılan ifadelere de yer vermiştir.

*Koysam toluya almıyor
Boşa koyarsam dolmuyor
Bir derde çâre olmuyor
Senden midür benden midür*

(Bu çekdigüm dilden midür)

*Felekle ben yarışamam
'İsmetle hem barışamam*

*Gönül sana karışamam
Senden midür benden midür*

(Bu çekdigüm dilden midür)

Ayşe İsmet Hanım'ın bir şarkısındaki şu ifadeler oldukça dikkat çekicidir:

“Ben sana mecbûrum”

Atilla İlhan'ı hatırlatıyor diyeyeceğiz; ama Ayşe İsmet Hanım, Atilla İlhan'ın doğumundan çok önce hayata veda etmiştir. Ayşe İsmet Hanımın şiirinde yer alan bu güzel ifadenin İlhan tarafından kullanılması da dikkat çekicidir.

*Ben sana mecbûrum
Sevdana ma'zûrum
İnsâfa gel nûrum
Rahm it gülüm mâhum*

(Cânım meded şâhum)

Divanın son nazım parçası olan müfredi anlamlıdır. Buradaki zevkli ve ince söyleyiş sanki Ayşe İsmet Hanım'ın kişiliğinin inceliğiyle de örtüşmektedir.

*Lutf u nezâket zevkını nâdân ne bilsün ey zarîf
Mümkün midür reng-i güli a 'mâya tefhîm eylemek*

Ayşe İsmet Hanım Divanına bir takriz yazan İran'ın Kahire Konsolosu Dr. Muhammed Tebrizî'nin şu ifadesi şairin edebi kişiliğinin ortaya konması açısından önemlidir.

“İn nâme-i nâmî ve defter-i girâmi râ ser tâ ser handem. Ve ber dekayik-i hikmet-i belâgat-i âyet-i ân âgâh şodem. Kitâbi yaftem reşk-i Erjeng-i Mâni. Ve gıpta bahş ferheng-i sohendani bevîje.”

“Bu meşhur mektubu ve değerli defteri baştan sona okudum. Onun ayetinin belâgatının hikmet inceliklerini öğrendim. Mani'nin Erjeng'i gibi özellikle ediplik kültüründe gıpta uyandıran bir kitap buldum.”

2.3. Eserleri

- 1- Türkçe şiirlerini topladığı Divân, (Şükûfe) Kahire, 1315 Türkçe Divan tarafımızdan yayımlandı. (2013 Akçağ Yayınları)
- 2- Hilyetü't-tırâz. Arapça şiirlerini toplamıştır. Kahire'de 1303 yılında basılmıştır.
- 3- Netâicü'l-Ahvâl fi'l-Akvâl ve'l-Ef'al, Kahire, 1305
- 4- Mirâtü't-Teemmül fi'l-Umur, Kahire 1310
- 5- La Tusluhu'l-Ailât illâ bi't-Terbiyeti'l-Benât, Kahire 1306 Teymûrî bu eserde özellikle bilgili ve kültürlü bir nesil yetiştirmek için kızların eğitimine önem verilmesi gerektiğini anlatmaktadır.

3. ŞAİRİ HAYATTAN KOPARAN ÖLÜM: KIZI TEVHİDE'NİN HAYATLA VEDALAŞMASI

Ayşe İsmet Hanım, hayatının en verimli çağında ağır bir üzüntü yaşar. Bu üzüntü, sevgili kızı Tevhide'nin çaresiz hastalığını öğrenmesi olur. Tevhide, ağır hastalığına rağmen üzülmemesi için hastalığını sürekli annesinden gizler. Ayşe İsmet Hanım, kızının hastalığını bir rastlantı sonucu öğrenir. Tevhide, duygusal bir kızdır; aynı zamanda da şiire ilgisi vardır.

Ayşe İsmet Hanım'ın kızının hastalığını öğrenmesini ve kızının şiire merakını divan mukaddimesindeki şu ifadelerden anlamaktayız:

Şöyle ki bir aralık reng-i 'ârız-ı gülgûnun pejmürde ve âb-ı dîde-i mahmûrın dürdâne-i galtân gibi ruhsâr üzre efsürde görüp ey sermâye-i pür-güher ve gîdâ-yı rûh-ı mâder neden seni neşâtdan pür-kelâl ve

gayret ve himmetden pür-melâl görüyorum. Didigümde şefkatinden derd-i derûni kitmân ve huzûrumda sıhhat ü tendürüstliği i'lân ider idiye de ben yine müşâhede-i ahvâlinden medhûş olup telâşımdan lezzet-i nevmi ferâmuş eylemişdüm. Bir gün ne göreyim ki vakitsiz câme-h'âbına girüp dest-i hunâ-nukûşuna bir hâme almış ve bârân-ı edmu' muklesini minâhil âmâka salmış ve gussa-i râz-nihânın kurtâs u kaleme âşikâr itmiş ve şu 'Arabî el-'ibâre kıt'a-i cân-güdâzi nazm idüp yazmışdur:

İsmah makâlî yâ erîb

Ve kissatî şarhun murîb

Sözüme izin ver ey akıllı, hikâyem şüphe verici bir açıklama

Kad kuntu fî davhi's-sibâ

Ahtazzu ke'l-gusni'r-ratîb

Çocukluğun beytindeyim, yaş dal gibi titriyordum.

Asbahat hâlî 'ibra

yabki 'alâ mislî el-garîb

Halim ibret haline geldi, benim gibi garibana ağlıyor

Kellâ ve lâ lî menhelun

Ervî bihi illâ en-nahîb

Hayır! Onunla sadece ağlayıp sızlayanın susuzluğunu gidereceğim bir pınarım yok.

Fe'd-dem'u minnî sâcimun

ve'r-remsu aêhâ l'i kârîb

Kan akıyor benden, yıpranmışlık bana yakın

Yâ Rabbi 'accil rihletî

va'gfîr zunûbî bi'l-habîb

Rabbim, seyahatimi hızlandır, günahlarımı sevgili hürmetine bağışla.

Apansızın beni göricek rik'ayı der zîr-i bâlîn nihân eylediye de çıkardum. 'Acele elimden kapdı ve zebân-ı 'azbü'l-beyânı ile silüp şefkatkârım bu güne hurâfâta nazar buyurmanızı iltimâs iderüm didi ve câriyesine al bunı ihrâk eyle diyü tenbîh eyledi. Ben mezkûrenün ardına düşüp kâğızı okudum. Ve keyfiyeti kızıdan sordum. Cevâbında efendüm hânımum hanîn-i mâderânelerine re'fetinden huzûrunuzda ta'âm ider. Velâkin bir lahza cevfinden kalmaz rahat kalbinüz için câme-h'âbına girer. Ancak bir lahza uyku görmez. Deyüp buraları sâmi'a-hırâş ahzânım olunca cihân başıma zindân olup bu haber-i şe'amet-eserün hurkatıyla şakk-ı giribân iderek nâle-i figân-ı istigâseyi ceres ü gürûh-ı etibbâyı med-ders eyledüğümü nezâketkârım görünce samîm-i sadr-ı mültehibinden bir âh-ı germ-âteşîn çeküp geh ey fark-ı zebûnumun tâci ve ey derd-i derûnumun bitmez 'ilâcı bahs-i dârûy ve tıbbâ heves itme. Çâresize sarf-ı nefes yazıkdur. Bir vakit râz-ı marazı şefkatünden ihtirâz-ı ketm ider idüm. Şimdi tevriye-i sıhhatden nâ-tiivân kaldığımdan çâresiz 'arz idecegüm. Ben ru'yâsını görmüşüm. Artık tayy-i bisât-ı zindegi hitâm ve makarr-ı hayâtun mahfil-i ümîd-vârî düçâr-ı inhidâm olup kuvvet-i 'ayşun mâye-i hamîr-i nân-ı kuvvet-dâdesi halâs oldı. (Ba'de zâ ilâ'n-necâti eyne'l-menâss¹) hemân ol hay-ı iz'ân fermâ-yı Kullu men 'aleyhâ fân² sana Hazret-i Eyyûb-ı sâbirün sabrını ihsân. Beni hüsn-i rızâ-yı mâderâneleri ile mazhar-ı 'ulûvv-ı gufrân ve hemşîre ve birâderânım mahfaza-i samedâniyesinde masân eyleye. Deyüp sîneme sarılmasıyla ikimiz hem-ser-i şuvâz-ı sa'ir-i kalb ü cigerden şeb ta sabah dem-keş girye vü nevâh kalduk. İki mâh-ı hamîm-i hümâ-yı cân-hırâş ile esîr-i bâlîn ü ferâş kalup (İnnâ lî'l-lâhi ve innâ ileyhi râci'ün³) emrine itâ'ate ol nev-res-i gonçe-fem ve ol gülbin-i pür-nem hâne-i mâderi kadd-i zemîninden harâb ve zahref-nukûş-ı 'arûs-ı âyîn ile (ve zevvecnâhum bi hûri 'ayn⁴)

¹Bundan sonra kurtuluşa; sığınılacak yer neresi?

²Onun üzerinde olan her şey fanidir.

³Biz Allah'a aیتiz ve ona döneceğiz.

⁴Onları güzel hurilerle evlendirdik.

fermânuna imtisalen gurfe-i 'illiyyine şitâb itmesiyle sînem şeklâi ki onun sa'ir tîz-i iltihâb u hader-hâne-i vâlideyi kâg-ı firkat-ı fakd ile dûzah-ı makarr-ı 'azâb eylemiş." (Kalyon, 2013: 42-46)

Tevhidenin, öleceğini rüyada görmesi üzerine durumunu yukarıdaki Arapça mısralarla kaleme alır. Tevhide, bu ağır hastalığın pençesinden kurtulamayarak vefat eder.

Ayşe İsmet Hanım, sevgili kızının ölümü üzerine şu tarihi düşmüştür:

Semere'î fuadum rûhımdan 'azîz evladım Firdevs-i makarr Tevhidemün kasr-ı 'arûsı bedel olan mezârınun yukaruki sandukasına Türkçe yazılan ebyât-ı hüzn-i âyâtımdır.

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

*Bakun 'ibretnümâ gerdûn-ı muhtâle
Henüz 'azra iken kıydı bu nev-sâle*

*Sakâmından hazân irdi gül-i âle
Sunup cây-ı na'îm oldı gülistânı*

*Görince h'âce vü arrâf-ı bîçâre
Bakup ye's ile rûy-ı mâder-i zâre*

*Didi yok müşfikam Tevhîdene çâre
Vedâ' it kim rahîlün geldi fermânı*

*Hudâya son nefesde bu recâm olsun
Bula dârü'l-bekâda nûr-ı gufrânı*

*2 102 50 1140
1294*

Düşülen bu tarihten hareketle Tevhide'nin 1294'te yani miladi 1877 yılında öldüğünü anlıyoruz. Şairin kızı Tevhide için Arapça yazdığı bir mersiye de vardır. Bu mersiyede şair kızının hayata zamansız vedasını hüznünlü bir şekilde işlemektedir.

Mersiye⁵

إن سال من غرب العيون بحور
فالدهر باغ والزمان غدور

Gözlerden denizler dökülse felek saldırgan, zaman da haindir.

فلكل عين حق مدرار الدما
ولكل قلب لوعة وثبور

Her gözü'n kan ağlamaya, her yüreğin tasadan yanıp yıkılmaya hakkı vardır.

ستر السنا وتحجبت شمس الضحى
وتغيبت بعد الشروق بدور

Aydınlık perdelenip kuşluk vaktinin güneşi büründü, güneşlerin doğuşundan sonra dolunaylar da kaybolur.

ومضى الذي أهوى وجرّ عني الأسى
وغدت بقلبي جذوة وسعير

⁵ Bu mersiye El-Ezher Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü asistanlarından Umeyme Muhammed tarafından Türkçeye çevrildi. Kendisine teşekkür ediyoruz.

Sevdiğim gitti, bendeki üzüntüyü sürükledi, kalbimde köz ve cehennemi başlattı.

ياليته لما نوى عهد النوى
وأفى العيون من الظلام نذير

Keşke uzağa gitmeye azmeden gözlerin hastası gibi karanlığın bir uyarıcısı olsa,

ناهيك ما فعلت بماء حشاشتي
نار لها بين الضلوع زفير

Ciğerimin köşesine yaptıkların yetmez mi... Sanki bir ateş kaburgalar arasına nefesini içeri alıyor.

لو بث حزني في الورى لم يلتفت
لمصاب قيس والمصاب كبير

Hüznüm âlemler arasında yayılsa, Kays 'ın Leylâsına bakılmazdı, giden büyüktür.

طافت بشهر الصوم كاسات الردى
سحراً وأكواب الدموع تدور

Ramazan ayında helak kadehleri büyü gibi dolaştı, gözyaşı kadehleri dönüp durdu.

فتناولت منها ابنتي فتغيرت
وجنات خد شأنها التغيير

Kızım ondan içti ve yanaklarının biçimi değişti.

فذوت أزاهير الحياة بروضا
وانقد منها مائس ونضير

Bahçesindeki hayat çiçekleri soldu, yeşil ve salınan bitkiler yarıldı.

ليست ثياب السقم في صغر وقد
ذاقت شراب الموت وهو مرير

Küçüklüğünde hastalık elbiseleri giyindi, ölüm şerbetini tattı, o da acıdır.

جاء الطبيب ضحى وبشر بالشفاء
إن الطبيب بطبه مغرور

Doktor erken gelip şifayı müjdeledi, o ilmiyle gururlanan doktor...

وصف التجرع وهو يزعم أنه
بالبرء من كل السقام بشير

İlaç verip, bütün hastalara şifa olduğunu sandı.

فتنفست للحزن قاتلة له
عجل ببرئي حيث أنت خبير

Hüzne teslim edip, ona dedi ki sen hâlimi bilensin şifamı hızlandır,

وارحم شبابي إن والدتي غدت
تكلى يشير لها الجوى وتشير

Gençliğime merhametli ol, annem çocuğunu kayıp etmenin hüznüne erken düştü.

وارأف بعين حرمت طيب الكرى
تشكو السهاد وفي الجفون فتور

Gözler gçlgelenip güzel olan kötüleşti. Göz kapakları sabaha kadar uykusuzluğun acısını çekiyor.

لما رأت يأس الطبيب وعجزه
قالت ودمع المقلتين غزير

Doktorun çaresizlik ve ümitsizliğini görünce, yaşlarla dolu gözbebekleriyle dedi ki,

أماه قد عز اللقاء وفي غد
سترين نعشي كالعروس يسير

Anneciğim artık buluşmak zor olup yarın benim cenazemin gelin gibi yürüdüğünü göreceksin.

وسينتهي المسعى إلى اللحد الذي
هو منزلي وله الجموع تصير

Bu yol, artık evim olan mezara kadardır, orada sonu gelecek ki herkes ona gider.

قولي لرب اللحد رفقا بابنتي
جاءت عروسا ساقها التقدير

Mezarın sahibi olan Rabbine de ki, kızıma şefkatli ol; o gelin gibi geldi İlahî hükmüyle,

وتجلدي بإزاء لحدى برهة
فتراك روح راعها المقدور

Mezarimin önünde çok uzun bir süre kal... Üstüne yazılan can seni görsün.

أماه قد سلفت لنا أمنية
ياحسنها لو ساقها التيسير

Anneciğim, bizim bir dileğimiz vardı, ne iyi olurdu gerçekleşse...

كانت كأحلام مضت وتخلفت
مذ بان يوم البين وهو عسير

Bir rüyâ gibi gelip geçen ve geçmişte kalan o gün çok zor...

عودي إلى ربيع خلا ومآثر
قد خلفت عني لها تأثير

Boş eve ve iz bıraktığım hayırlı işlere dön,

صوني جهاز العرس تنكارا فلي
قد كان منه إلى الزفاف سرور

Benim çeyizimi hatıra olarak sakla, düğün benim için bir mutluluktu.

جرت مصائب فرقتي لك بعد ذا
لبس السواد ونقد المسطور

Benim seninle ayrılığım yazıldı, yazılanlar ve karalara bürünmek başa geldi.

والقبر صار لغصن قدي روضة
ريحانها عند المزار زهور

Mezar o fidan için bir bahçe oldu, onun kabirindeki çiçekler reyhandır.

أماه لا تنسي بحق بنوتي
قبري لنلا يحزن المقبور

Anneciğim, kızın olduğum için mezarımı unutma ki kabirdeki üzülmesin.

فأجبتها والدمع يحبس منطقي
والدهر من بعد الجوار يجور

Gözyaşlarına boğularak “Dünya ona güvendikten sonra zalimleşir.” diye cevap verdim.

بنتها ياكبدي ولو عة مهجتي
قد زال صفو شأنه التكدير

Canım kızım, ciğerim yürek yanığım artık rahat yok, kederlendirme var.

لا توصي ثكلى قد أذاب فؤادها
حزن عليك وحسرة وزفير

Yüreği hüziünlenen ve çocuğunu kaybedene tavsiyelerde bulunma.

أبكك حتى نلتقي في جنة
برياض الخلد زينتها الحور

Süslenmiş olan hurilerle dolu, sonsuzluk cennetinde buluncaya kadar senin için ağlayacağım.

إن قيل (عائشة) أقول لقد فنى
عيشي وصبري والإله خير

(Ayşe) yaşıyor denilse de yaşamaya sabrım yok derim, Allah bilendir.

ولهي على (توحيدة) الحسن التي
قد غاب بدر جمالها المستور

Hüznüm gizlenen, güzelliği kaybolan Tevhide'ye

قلبي وجفني واللسان وخالقي
راض وبك شاكر وغفور

Kalbim razıdır, gözüm ağlar, dilim şükreder ve yaratıcım bağışlayandır.

تمتعت بالرضوان في خلد الرضا
ما ازينت لك غرفة وقصور

Ben sana (bu dünyada) oda ya da köşk süsletmedim, sen rıza bekasındaki bahçelerde haz ve neşe bul.

Mersiyede özet olarak şu duygular dile getirilmektedir:

Şair kızının ölümünden duyduğu ayrılık acısını dile getirirken onun için döktüğü gözyaşlarının denize dönüştüğünü kalbinin ıstırap ve kasvette olduğunu vurgulamaktadır. Kızının ölümünü “ölüm şarabını

tattı.” İfadeleleriyle anlatır; onun henüz küçük yaşta ölüm elbisesini giydiğini belirtmektedir. Kızının hastalığından çok sonraları haberdar olur, bu durumu şiirinde de dile getirmekte ve doktorun kendisine tüm ölümlerden uzak bir şifa müjdesi verdiğini belirtmektedir. Kızının ölümcül hastalığa yakalandığını duyduğu anı “Hüznü teneffüs ettim” ifadesiyle anlatır. Kızının ölümünden sonra ona olan özlemini ve duyduğu acıyı “Seninle cennette buluşuncaya ağlayacağım.” İfadeleriyle dile getirir. Şakir ve gafur olan Allah’a emanet ettiği kızına cennette köşkler ve saraylar bezeneceğini belirterek şiiri sonlandırmaktadır.

Denebilir ki eserlerini vermeye başladığı olgunluk devresinde kızının ölümü Ayşe Hanım’ı hayattan soğuttuğu gibi edebiyatla uğraşmaktan da alıkoymuştur. Bu ayrılık onu o denli etkilemiştir ki kendisinde yazmaya güç bulamamış; yazdıklarının önemli bir bölümünü de içinde dindiremediği üzüntü fırtınasıyla yakmıştır.

Tevhide’nin ölümü Ayşe İsmet Hanım’ı derinden etkilemiş; hatta sarsmıştır. Ayşe İsmet Hanım, çok sevdiği kızının ölümü üzerine uzun bir süre şiir ve edebiyatla ilgilenmeyi bırakır. Sadece şiirle ilgilenmeyi kesmekle kalmamış; yazdığı şiirlerin bir bölümünü de içinde bulunduğu ruh haliyle yakar. Üzüntüsünden dolayı sürekli gözyaşı dökmeye başlar. Şiirle uğraşmayı bırakarak hadisler ve dini konular üzerine yoğunlaşmaya başlar.

Ayşe İsmet Hanım, çocukluğunda annesinin şiir ve edebiyatla ilgilenmesini engellemesine ve özellikle de olgunluk yaşlarında çok sevdiği kızı Tevhide’nin ölümünden dolayı karşılaştığı sarsıntılara rağmen arkasından önemli eserler bırakmıştır. Bu eserlerden Türkçe şiirlerini ve Arapça şiirlerini topladığı divanları vardır.

Kızının ölümü üzerine kapıldığı üzüntü evresinde oğlu Mahmud, annesinin şiirlerini toplayıp neşretmek istediğini söyleyerek ikna yolunda bir hayli çaba sarf eder. Oğlunun isteği karşısında fazla direnemeyerek kabul eder. Ne var ki Farsça yazdığı şiirlerin hemen hemen tamamını, Arapça ve Farsça yazdıklarının da büyük bölümünü yakmıştır. Yakmadığı az miktardaki Türkçe ve Arapça şiirlerden de neşriyat yapılabileceğini oğluna söyler. Arapça ve Türkçe şiirleri oğluna teslim ettiğini şu ifadelerinden anlıyoruz:

“Ancak eş’âr-ı sâbıkam ‘adn-i merkad-i h’âherinde bulunmagın fakd-ı muharrakdan sonra cümlesini ihrâk eyledüm. Zanniderim ki kitâb-hânede ‘Arabîden ve Türkîden bir cüz’-i kalîl bulunur. Fe-emmâ Fârisînün cümlesi kendi nezd-i nezâket me’âbında bulunmagıla cüzdânile berâber ciger-i pür-şerm gibi karîn-i iltihâb oldu. Vâlidenün şimdiden sonra kırâ’at-ı ketb-i edeb ve tezkâr-ı eş’âr-ı Türk ve ‘Araba heves ve ragbeti kalmayup ba’d-ez-in tilâvet-i tefâsîr-i Kur’an-ı ‘Azîmü’ş-şân ve mütâla’-i ehâdis-i nebevviyye-i füyûzât-ı nişândan mâ’adâya tâkat ve himmeti olmamagla ketb-i mezkûreyi sana bağışladum. Alup ma’hûd evrâkdan miyânelerinde bula cagını cem’ eyle kıyâsımca divan olacak kadar yokdur. Ancak arzû-yı fatânet-nümûn-ı necâbetün üzre meydâna çıkacak liyâkat var ise tab’ eyle didüm (Kalyon, 2013: 45-46)

Ayşe İsmet Hanım’ın Türkçe ve Arapça divanları oğlu Mahmud’un gayretleriyle bastırılmıştır.

4. SONUÇ

Bu çalışmada, Mısır’da gelişen Türk kültür ve edebiyatından kısaca söz edilmiştir. Mısır’da etkin olan ünlü Teymûrî ailesinin önemli fertlerinden birisi olan Ayşe İsmet Teymûrî tanıtılarak sanat hayatına başlamasında hangi aşamalardan geçildiği konusu üzerinde kısaca duruldu. Teymûrî’nin eserleri tanıtılarak Türkçe Divanı ve divan mukaddimesinde kendi hayatı hakkında yazdığı bölümler verildi. Türkçe divanında Kızı Tevhide’nin ölümü dolayısıyla düştüğü tarih burada verilerek sanatçının bu ölüm dolayısıyla yaşadığı hüznün yıllarından söz edildi. Şairin Tevhide’nin ölümü hakkında Arapça kaleme aldığı mersiye verilerek içeriğinden söz edildi.

KAYNAKÇA

A'îşe İsmet Teymûrî (1303). *Hilyetü't-turâz*, Kahire.

Akkuş, Mehmet (1991), "Kahire'deki Osmanlı Dönemi Eserlerinde Türkçe Manzum Kitabeler" Vakıflar Dergisi, 22, Ankara

Booth, Marilyn (1998). "Al-Taymûriyya Aisha İsmat". Encyclopedia Of Arabic Literature. V.2. London: 763.

Eymen, Fuad Seyyid (1996), *Dârü'l-Kütübü'l-Mıriyye Tarihuha Tatavvuruhuha, Dârü'l-Arabiyye Li'l-Kitab*, Kahire.

Fehmy, Khalid (1997), *All The Pasha's men: Mehmed Ali His Army And The Making Of Modern Egypt*, Cambridge University, Cambridge.

Fehmy, Khalid (1998), "The Era Of Muhammed Ali Pasha, 1805-1845" *The Cambridge History Of Egypt, II Modern Egypt, From 1517 To The End Of Twentieth Century*, M. W. Daly (ed), Cambridge University Pres, p. 139-179 Cambridge

Günel, Fuat (1989) *A'îşe İsmet Teymûr*, İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, C.II,

İhsanoğlu, Ekmeleddin – Hatice AYNUR, (2003), *Yazmadan Basmaya Geçiş, Osmanlı Basma Kitap Geleneğini Doğuşu, (1729-1848)*, Osmanlı Araştırmaları XXII, Prof. Dr. Nejat Göyünc'e Armağan I, s. 219-255, İstanbul.

İhsanoğlu, Ekmeleddin – Salih SADAWÎ (2003), *el-Sakkafe el-Türkiyye fi Mısır Cevanib min Tafual el-Hadari beyn el Mısriyyin ve'l-Etrak, Mısır'da Türk Kültürü İzleri*, İRCİCİA, İstanbul.

İhsanoğlu, Ekmeleddin (2006). *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları*. İstanbul: IRCICA Yay.

Kalyon, Abuzer (2013), *Divan Şiirinin Nil'deki Sesi Ayşe Teymûrî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kalyon, Abuzer ve Filiz Kalyon (2015) *Mısır'daki Türkçe El Yazması Hakkında Görüşler*, İJLET

Kalyon, Abuzer ve Filiz Kalyon (2014) *Ayşe İsmet Teymûrî, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*

Kalyon, Abuzer ve Zeynep Gözde Kozlu (2017) *Prences Kadriye Hüseyin ve Eserleri*, Külliyyat Osmanlı Araştırmaları, sayı: 3, sayfa 51-63

Kalyon, Filiz (2015), *Gülperî Hanım*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara.

Kalyon, Filiz (2014), *Divan Şiirinin Nil'de Açan Çiçeği Gülperî Hanım ve Güldeste-i Hâtırât*, Ankara: Akçağ Yay.

Mahmud Abbas el-Akkad (1970). *A'lâmü'ş-şi'r*. Beyrut.

Mey Ziyâde (Mari Ziyâde) (1956). *Şâiretü't-tali'a A'îşe Teymûr*. Kahire: Kelimât Neşr.

Ömer Rıza (1940) "A'îşe İsmet Teymûr". İslam Türk Ansiklopedisi. İstanbul.

Ömer Rıza el-Kehhâle (1984). *A'lâmü'n-nisâ*. Beyrut.

Saraç, M. A. Yekta (1995). *Türk Edebiyatının Mısır'da Unuttuğu Bir Şair: Aîşe İsmet Teymûr*. İstanbul: İlmi Araştırmalar Dergisi. S.1. 131-140.

Tırzî, Nasrullah Mübeşşir ve İhsan Efendi (1982-1983), *Fihris el-Matbu'at el-Türkiyye el-Osmaniyye*, 4. c. El-Heyet el-Mısriyye el-Amma li'l-Kitab, Kahire

Tunç, Semra (2012) *Kahire Sarayında Bir Hanım Şair*, Çeşm-i Âfet ve Divanı. Konya: Palet Yay.